

Türkiye'nin İlk Elektrik Santrali: Tarsus'un Enerji Tarihindeki Yeri ve Önemi

Hakan Çolak ^{*1}, Murat İlhan ¹, Osman Ecer ¹, Esen Koç Munis ¹, Mehmet Kalaycı ¹

¹ Ömer-Ümmüğülsüm Cirik Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Tarsus, Mersin, Türkiye, hakancolak018@gmail.com, murat5101@gmail.com, osmanecer@gmail.com, esenkoc84@gmail.com, mehmetkalayci33@gmail.com

Kaynak Göster: Çolak, H., İlhan, M., Ecer, O., Munis E. K., & Kalaycı, M. (2025). Türkiye'nin İlk Elektrik Santrali: Tarsus'un Enerji Tarihindeki Yeri ve Önemi. İçel Dergisi, 4 (1), 1-10

Anahtar Kelimeler

Tarsus Elektrik Santrali,
Türkiye'nin
Modernleşmesi,
Enerji Tarihi,
Türkiye'nin ilk Elektrik
Santrali.

Araştırma Makalesi

Geliş: 10.11.2024
Revize: 15.11.2024
Kabul: 20.11.2024
Online: 30.11.2024

ÖZ

Elektrik, modern uygarlığın temel taşlarından biri haline gelmiş ve hem günlük yaşamı hem de ekonomik, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri etkilemiştir. Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıldaki modernleşme çabaları, şehirlerin altyapısının modernize edilmesi ve sokakların elektrikle aydınlatılması gibi toplumsal ilerlemenin göstergeleriyle şekillenmiştir. Türkiye'nin elektrik enerjisiyle tanıştığı ilk şehirlerden biri olan Tarsus, bu süreçte önemli bir örnek oluşturmuştur. 1910 yılında tamamlanan Tarsus Elektrik Santrali, Türkiye'nin ilk hidroelektrik santrallerinden biri olup, bölgesel kalkınmaya katkı sağlamıştır. 75 kilowatt kapasiteye sahip olan bu santral, kentin aydınlatma sorununu çözerek modern enerji altyapısının ilk örneklerinden biri olmuştur. Tarsus Belediyesi'nin girişimiyle kurulan santral, kısa süre sonra Tarsus Elektrik Komandit Şirketi'ne devredilmiş ancak belediyenin denetiminde faaliyet göstermiştir. Elektrik enerjisinin kent yaşamına dahil edilmesi, Tarsus'un sosyal ve ekonomik yapısında köklü değişimlere yol açmış ve ticari aktiviteleri canlandırmıştır. Tarsus Elektrik Santrali, sadece teknik bir başarı değil, Osmanlı modernleşme sürecinin pratik yansımalarından biridir. Santral, sanayi ve enerji tarihindeki öncü konumunun yanı sıra, modernleşmenin toplumsal yapıyı dönüştürme potansiyelini de gözler önüne sermektedir. Bugün, Tarsus Elektrik Santrali, enerji ve sanayi tarihine ışık tutan bir miras olarak varlığını sürdürmektedir ve modernleşmenin kent yaşamına olan etkilerini yansıtan bir sembol olmuştur.

Turkey's First Power Plant: Tarsus' Place and Importance in Energy History

Keywords

Tarsus Power Plant,
Modernization of Turkey,
Energy History, Turkey's
First Power Plant

Research Article

Received: 10.12.2024
Revised: 31.12.2024
Accepted:
Online:

ABSTRACT

Electricity has become one of the cornerstones of modern civilization, affecting both daily life and economic, scientific and technological developments. The modernization efforts of the Ottoman Empire in the 19th century were shaped by indicators of social progress such as modernizing the infrastructure of cities and electrifying the streets. Tarsus, one of the first cities in Turkey to be introduced to electrical energy, set an important example in this process. Completed in 1910, Tarsus Power Plant was one of the first hydroelectric power plants in Turkey and contributed to regional development. With a capacity of 75 kilowatts, this power plant solved the city's lighting problem and became one of the first examples of modern energy infrastructure. Established with the initiative of the Tarsus Municipality, the power plant was soon transferred to the Tarsus Electricity Commandite Company, but operated under the supervision of the municipality. The introduction of electrical energy into urban life led to radical changes in the social and economic structure of Tarsus and revitalized commercial activities. The Tarsus Power Plant is not only a technical achievement but also one of the practical reflections of the Ottoman modernization process. In addition to its pioneering position in the history of industry and energy, the power plant also reveals the potential of modernization to transform the social structure. Today, Tarsus Power Plant continues to exist as a legacy that sheds light on the history of energy and industry and has become a symbol reflecting the effects of modernization on urban life.

1. Giriş

Tarsus, coğrafi konumu ve kültürel birikimiyle tarihin her döneminde stratejik bir öneme sahip olmuş, Anadolu ile Akdeniz arasındaki bağlantıyı sağlayan kritik bir geçit noktası olarak öne çıkmıştır. Berdan Nehri'nin suladığı verimli topraklar üzerinde kurulu bu kadim şehir, tarih boyunca Neolitik Dönemden Roma ve Bizans İmparatorluklarına, Hititlerden Osmanlı'ya kadar pek çok medeniyetin ekonomik, siyasi ve kültürel merkezi olmuştur. Osmanlı döneminde de bu tarihsel mirası koruyan Tarsus, 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin modernleşme politikalarının yansımalarını somut bir biçimde deneyimlemiştir. 18.yüzyıldan itibaren Avrupa karşısındaki üstünlüğünü kaybetmeye başlayan Osmanlı Devleti, askeri, ekonomik ve toplumsal alanlarda reform hareketlerini hızlandırmıştır. 19. yüzyılda Tanzimat ve Islahat Fermanları gibi reformlarla ivme kazanan bu dönüşüm süreci, yalnızca yönetsel ve kurumsal düzeyde değil, şehirlerin fiziksel ve toplumsal dokusunda da etkisini göstermiştir [1]. Batı Avrupa örnek alınarak gerçekleştirilen bu reformların önemli bir parçası, kentlerin modern enerji kaynaklarıyla tanışması olmuştur. İstanbul'da başlayan sokakların hava gazı ve elektrikle aydınlatılması uygulamaları, zamanla İzmir, Selanik, Bursa gibi diğer önemli kentlere yayılmış; bu süreçte Tarsus, hidroelektrik enerjinin kullanıldığı ilk şehirlerden biri olarak dikkat çekmiştir. 1910 yılında Berdan Nehri'nin akış gücünden yararlanılarak inşa edilen Tarsus Elektrik Santrali, Osmanlı modernleşme sürecinin teknoloji ve altyapı alanındaki en somut adımlarından birini temsil etmektedir. 75 kilowatt üretim kapasitesine sahip olan bu hidroelektrik santral, yalnızca kentin sokak aydınlatma ihtiyacını karşılamakla kalmamış, aynı zamanda Tarsus'un ekonomik ve toplumsal yaşamını dönüştüren bir dönüm noktası olmuştur. İlk olarak Tarsus Belediyesi'nin girişimiyle başlatılan bu proje, daha sonra özel sektörün katılımıyla Tarsus Elektrik Komandit Şirketi'nin yönetimine devredilmiş, ancak belediyenin denetimi altında kalmıştır. Elektrik enerjisinin kent yaşamına dahil edilmesi, Tarsus'un ticaret ve sosyal yapısında köklü değişimlere yol açmıştır. Elektrik altyapısının kurulması, ticari faaliyetlerin hızlanmasını sağlarken eğitim ve kültür alanlarında da önemli bir modernleşme hamlesini tetiklemiştir. Bu dönemde santral, yalnızca teknik bir yenilik olarak değil, aynı zamanda Tarsus'un Osmanlı modernleşmesindeki rolünü vurgulayan bir sembol olarak da görülmüştür.

Bu çalışmada, Tarsus'un Osmanlı modernleşme sürecindeki önemi, Berdan Nehri üzerinde kurulan hidroelektrik santralin tarihi ve teknik özellikleri ile kentin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısındaki etkileri bilimsel bir perspektifle ele alınacaktır.

I. Tarsus Elektrik Santralinin İnşası: Osmanlı Modernleşme Sürecinde Bir İnovasyon

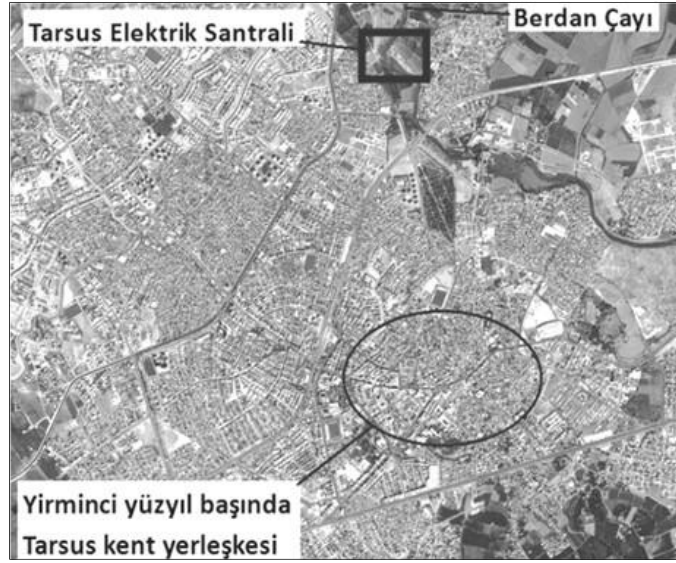
Tarsus'ta elektrikli aydınlatma düşüncesi, 1906 yılında şehrin su ve aydınlatma sorunlarına çözüm arayışıyla gündeme gelmiştir. Kentin mahalle ve çarşılarındaki çeşmeler, Eskisaray ve hastane civarındaki dolaplı tulumbalardan sağlanan suyla beslenmekteydi. Ancak bu tulumbalardan sık sık arızalanması, yüksek onarım maliyetlerine ve kesintilere neden oluyordu. Sokakların gazyağı fenerleriyle aydınlatılması da yetersiz kalmaktaydı ve yıllık 15.500 kuruş gibi ciddi bir maliyet oluşturmuyordu. Bu sorunlar, belediyeyi daha kalıcı ve modern bir çözüm arayışına yöneltti. 1906 yılında, hastane civarındaki tulumbanın kaldırılarak Eskisaray'daki tulumbanın modernize edilmesi ve gündüz su temini, gece ise elektrik üretimi amacıyla kullanılması planlandı. Bu çerçevede yurtdışından bir türbin, bir elektrik makinesi ve 400-500 adet lamba satın alınması kararlaştırıldı. Gerekli maliyet, halktan toplanacak vergiler ve belediye bütçesinden sağlanacak 130 bin kuruş ile karşılandı.

Elektrik altyapısının inşasına 1907 yılında başlandı ve proje, dönemin Osmanlı modernleşme hamlelerinin somut bir örneği olarak büyük ilgi gördü. Tanin gazetesi yazarı Ahmet Şerif, inşaat tamamlanmak üzereyken Tarsus'u ziyaret etti. 23 Ocak 1910 tarihli gözlemlerini içeren yazısı, Tanin gazetesinde 12 Şubat 1910'da yayımlandı. Şerif, elektrikli aydınlatmayı bir ilerleme eseri olarak nitelendirse de kentin daha öncelikli sorunlarına yönelmesi gerektiğini savundu. Sokakların çamurlu hali ve imar eksikliklerini dile getirerek, elektrik altyapısına ayrılan 5.500 liralık bütçenin farklı alanlarda kullanılmasının daha yararlı olacağını ifade etti. Elektrik lambalarını, yeterince düzenlenmemiş bir ortamda estetikten yoksun bir süsleme çabası olarak eleştiren Şerif, Tarsus'un bu modernleşme girişimine eleştirel bir perspektifle yaklaşmıştır. Tüm eleştirilere rağmen, elektrik altyapısının inşası planlandığı şekilde tamamlanmış ve 8 Şubat 1910 tarihinde elektrikli aydınlatma ilk kez denenmiştir. Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen bir telgrafla bu gelişme resmi olarak duyurulmuş ve elektrikli aydınlatma hizmete açılmıştır. Tarsus, böylelikle elektriğe kavuşan Osmanlı şehirleri arasında yer almıştır. Bu yenilik, uluslararası basında da yankı bulmuştur. 10 Temmuz 1910 tarihli The New York Times gazetesinde, Mersin Konsülü Edward I. Nathan'ın verdiği bilgilere dayanarak, Havari Paulus'un doğum yeri olarak bilinen Tarsus'ta Berdan Nehri'nin gücüyle elektrik üretildiği ve 450 sokak lambası ile 600 evin elektrikle aydınlatıldığı belirtilmiştir.

II. Tarsus Elektrik Santralinin Günümüzdeki Durumu

Tarsus Elektrik Santrali, eski şehir merkezinin yaklaşık 2 kilometre kuzeyinde, Berdan Çayı'nın bir kolunun yanında inşa edilmiştir. Santralin altyapısı, Osmanlı modernleşme döneminin mühendislik başarısını yansıtan dört ana unsurdan oluşmaktadır: su bendi, su kanalı, santral binası ve trafo. Berdan Çayı üzerinde inşa edilen su bendi (Resim 1), suyu kontrollü bir şekilde kanala yönlendirmiş (Resim 2) ve bu kanal aracılığıyla su, santral binasına taşınmıştır (Resim 3).

Santral binasına ulaşan su, binanın alt kısmındaki türbinleri çalıştırarak elektrik üretimini sağlamıştır. Üretilen elektrik, santral yanındaki trafo yardımıyla voltajı yükseltilerek şehre iletilmiştir (Resim 4). Tesisin mühendislik tasarımı, dönemin teknik bilgi birikimiyle uyumlu olmakla birlikte, modern hidroelektrik santrallerin öncülü niteliğindedir. Ancak günümüzde Tarsus Elektrik Santrali harap bir durumdadır ve bakımsızlık nedeniyle fiziksel yapılarının birçoğu zarar görmüştür. Santral, bir yandan enerji tarihi açısından eşsiz bir miras olarak değerlendirilmeyi beklerken, diğer yandan bölgenin kültürel belleği için önemli bir sembol olmayı sürdürmektedir.

Resim 1: Tarsus Eski Kent Merkezi ve Elektrik Santralinin Konumu [1]

Resim 2: Tarsus Elektrik Santrali Yerleşkesinin Kuş Bakışı Görünümü. [1]

Resim 3: Tarsus Elektrik Santrali Su Bendi. [1]

Resim 4: Tarsus Elektrik Santrali Su Kanalı. [1]

Fotoğraf 5: Tarsus Elektrik Santral Binasının Kuzey Cephesinden Görünümü. [1]

III. Tarsus Elektrik Santrali'nin Faaliyeti

Tarsus Elektrik Santrali, 1910 yılında işletmeye alınarak Türkiye'nin elektrik altyapısında öncü bir rol üstlenmiştir. Santralin temel unsurlarından biri, Sositela İtala Sivizera Bolonya markalı bir su türbinidir. Bu türbin 120 beygir güç kapasitesine sahip olup, üç fazlı 75 kW'lık bir jeneratör aracılığıyla elektrik üretmiştir. İlk yıllarında santral, kentin aydınlatma ve enerji ihtiyaçlarını başarılı bir şekilde karşılamıştır.

Elektrik Santralinin Modernizasyonu ve Altyapı Geliştirme Süreçleri

1922 yılında, santralde yaşanan bir kaza sonucu elektrik kesintisi meydana gelmiştir. Bu olayın ardından, elektrik şirketi mevcut elektrik tesisatını modernize etme kararı almıştır. 1923 yılında, tesisatın en kritik noktalarından en önemsiz bölgelerine kadar kapsamlı bir yenileme çalışması başlatılmış ve en son teknoloji sistemler kullanılmıştır. Tarsus'un Bendbaşı bölgesindeki santralde üretilen elektrik, 1923 yılında bir trafo yardımıyla 6.000 volta yükseltilerek Tarsus'a iletilmiş, şehir merkezindeki ikinci bir trafo aracılığıyla da 110 volta düşürülerek dağıtımı sağlanmıştır. Elektrik, bu noktadan itibaren ana hatlar üzerinden kentin çeşitli bölgelerine dağıtılmış, aboneler de konutlarına bu hatlar üzerinden elektrik almışlardır. Sistemin yenilenmesi sayesinde, elektrik hizmeti hem gece hem de gündüz kesintisiz olarak sağlanmaya başlanmış ve gündüz saatlerinde 0.5 beygir gücünden 40-50 beygir gücüne kadar makineleri çalıştırabilecek kapasitede enerji sunulmuştur. Yenileme çalışmaları 1924 yılında tamamlanmış olup, 10 Şubat 1924 tarihinde ilk testler gerçekleştirilmiştir. İlk olarak hükümet konağı önündeki bin mamluk bir lambaya elektrik verilmiş, birkaç gün içerisinde de konutlara ve diğer yapıların elektrik bağlantıları tamamlanmıştır. [2]

1927 yılına gelindiğinde, elektrik iletim sistemi yeniden düzenlenmiş ve santralde üretilen elektrik, daha önceki 6.000 volt yerine 5.000 volta yükseltilerek Tarsus'a iletilmiştir. Şehir merkezindeki trafoda bu voltaj, 110/190 volta düşürülerek abonelere dağıtılmıştır. Elektrik santrali, 1928 yılında toplam 5.528 kilowatt-saat (kWh) elektrik üretmiştir. 1931 yılına kadar üretim kapasitesinde zaman zaman dalgalanmalar gözlemlenmiş olsa da santral olağan faaliyetlerini sürdürmüştür. [Tablo 1]

Bu yenileme çalışmaları, Tarsus'un elektrik altyapısını güçlendirerek, endüstriyel ve bireysel enerji taleplerinin daha verimli bir şekilde karşılanmasına olanak tanımıştır.

Tablo 1: Tarsus elektrik santralının yıllara göre kWh elektrik üretim miktarı. [1]

YILLAR	1928	1929	1930	1931	1932 (Haziran)
KWh toplamı	5042	4350	7180	4350	3400
Aydınlatmada kullanılan kWh Top.	480	480	480	480	480
Toplam	5522	4830	7660	4830	3880

Elektrik Üretim Verimliliği ve Zamanla Azalan Kapasite

Santral, 1928-1932 yılları arasında yıllık elektrik üretiminde dalgalanmalar yaşamıştır. Örneğin, 1928 yılında toplam 5528 kWh elektrik üretilmişken, bu miktar 1930'da 7660 kWh'ye ulaşmış, ancak 1932'nin ilk yarısında 3880 kWh'ye gerilemiştir (Bkz. Tablo 1). Aydınlatma için kullanılan elektrik sabit kalmış, ancak santral toplam talebi karşılamakta giderek zorlanmaya başlamıştır.[6]

Santralin Yetersiz Kalması ve Yeniden Yapılandırma Girişimleri

1930'ların ortalarına gelindiğinde, santral Tarsus'un artan enerji ihtiyacını karşılamakta yetersiz kalmaya başlamıştı. 1935 yılında, Tarsus Belediye Başkanı Muvaffak Uygur, santralin modernize edilmesi için çeşitli girişimlerde bulundu. Belediyenin santralin hissedarlarından biri olması, bu çabaların önünde herhangi bir hukuki engel oluşturmasa da yeterli finansman sağlanamadı. Uygur, Ankara'da ilgili bakanlıklarla ve İstanbul'daki özel şirketlerle görüşmeler yapsa da bu girişimlerden sonuç alınamadı [2]. 1937 yılı itibarıyla Tarsus Elektrik Santrali, kentin enerji talebine cevap veremez hale gelmiştir. Şirketin sermaye yetersizliği nedeniyle gerekli iyileştirmeleri gerçekleştirememesi, santralin modernizasyonunu imkânsız kılmıştır.

Tarsus Elektrik İşletmesi: Kuruluş ve Belediye Dönüş Süreci

Tarsus Elektrik Santrali, 1910 yılında faaliyete geçtiğinde Tarsus Belediyesi tarafından işletiliyordu. Ancak, 1920'lerin başında belediye, santralin işletilmesinde yaşadığı zorluklar ve teknik altyapının yetersizliği nedeniyle işletme yönetiminde köklü bir değişikliğe gitmiştir. Bu süreçte belediye, santral gibi yarı sanayi ve yarı ticari nitelikteki bir işletmenin doğrudan belediye yönetimi altında yürütülmesinin verimli olmayacağına karar vererek, işletmeyi özel sektöre devretme kararı almıştır.

Komandit Şirketin Kuruluşu ve Faaliyetleri

Tarsus elektrik işletmesi, 27 Aralık 1922 tarihinde kurulan "Tarsus Komandit Elektrik Türk Şirketi'ne devredilmiştir. Şirket, Tarsus'taki elektrik hizmetlerini yirmi yıllık bir imtiyaz süresiyle üstlenmiştir. İlk kurulduğunda şirketin sermayesi 20 bin Türk Lirası olarak belirlenmiş, ilerleyen yıllarda bu miktar artırılmıştır. 1926-1927 döneminde şirket sermayesi 30 bin Türk Lirasına, 1927'de ise 50 bin Türk Lirasına yükseltilmiştir. Şirket yönetimi hem yerel hem de uluslararası yatırımcıları barındıran bir yapıya sahipti. Şirketin yönetiminde Tarsus Belediyesi'nin yanı sıra "Haft Şuber" ve "Mösyö Ribau" gibi yabancı yatırımcılar da yer alıyordu. Ayrıca Sadık Paşa, Şeyh Kâmil ve Ali Emin Efendi gibi isimler de yönetim kurulunda bulunmaktaydı. Şirketin merkezi, Tarsus Belediyesi civarındaydı ve yazışma adresi "Tarsus Elektrik Şirketi, Posta Kutusu" olarak belirtiliyordu.

Belediyeye Geri Alım Süreci: Elektrik Talebinin Artışı ve Sermaye Sorunları

1922'de meydana gelen bir kaza sonucunda santralde elektrik üretimi kesintiye uğramış, bu olay elektrik altyapısının geliştirilmesi gerektiğini bir kez daha göstermiştir. Ancak şirket, sermaye yetersizliği nedeniyle bu iyileştirmeleri gerçekleştirememiştir. Tarsus'un hızla artan elektrik talebine cevap verilememesi, belediyeyi harekete geçirmiştir. 1935 yılında, Tarsus Belediye Başkanı Muvaffak Uygur'un girişimleriyle, belediyenin elektrik şirketini devralması gündeme gelmiştir. Şirketin sermayesinin önemli bir kısmı zaten belediyeye ait olduğundan, müzakereler yasal bir engel teşkil etmemiştir. İki yıl süren görüşmeler sonucunda, Tarsus Belediyesi 1 Nisan 1937 tarihinde elektrik şirketini devralmıştır. [4]

Devir Sonrası Dönem: İyileştirme ve Modernizasyon Planları

Belediye, elektrik altyapısının iyileştirilmesi ve modernize edilmesi için kapsamlı bir planlama sürecine başlamayı hedeflemiştir. Şirketin belediyeye devri, yalnızca Tarsus'un enerji ihtiyacını karşılamak için değil, aynı zamanda

bölgedeki ekonomik ve sosyal kalkınmayı desteklemek amacıyla stratejik bir adım olarak değerlendirilmiştir. Bu süreç, belediyelerin sanayi işletmelerinde doğrudan rol almasının erken örneklerinden birini teşkil etmiş ve yerel yönetimlerin, halkın temel hizmetlere erişimini sağlamadaki sorumluluğunu ortaya koymuştur.

V. Elektrik Aboneliği ve Kullanıcı Sistemi

Tarsus'taki elektrik abonelik sistemi, sayaçlı ve sayaçsız olmak üzere iki temel kategoriye ayrılmıştır. 1923 yılında abonelik, sözleşme yapılması veya abone kartı alınmasıyla gerçekleştirilmiştir. Elektrik hizmetinden yararlanmak isteyen abonelerin belirlenen kurallara uyması zorunlu tutulmuştur. Elektrik tesisatları yalnızca elektrik şirketi tarafından yapılmış, başka bir kaynaktan sağlanan tesisatlar kabul edilmemiştir. Ayrıca sözleşmeler gereği, elektrikle çalışan lambaların satış hakkı münhasıran elektrik şirketine aitti. Tesisat, abonenin mülkü kabul edilmekte; lamba, tel ve ilgili donanımlar müşteriye ait sayılmaktaydı. Ancak vidalar şirketin mülkiyetinde kalmıştır. Bir abonenin tesisat masrafları kullanılan lamba sayısına göre değişiklik göstermekteydi. İlk lamba için 650 kuruş, ikinci lamba için 600 kuruş, üç ve daha fazla lambalar için ise birim başına 500 kuruş ödeme yapılmaktaydı. Eğer abone 20'den fazla lamba talep ederse fiyat, şirket müdürüyle müzakere edilerek belirlenmekteydi. Sayaçlı sistemde abonenin sayaç taktırması zorunluydu. Sayaç için abonelerden 2 lira başlangıç masrafı ve ayda 30 kuruş kullanım ücreti alınmaktaydı. Sayaçların bakım ve denetimi yalnızca şirketin yetkilendirdiği personel tarafından yapılmaktaydı ve sayaçlardan doğan sorumluluk tamamen aboneye aitti. 1928 ile 1931 yılları arasında sayaçsız abonelik, sayaçlı sisteme kıyasla daha popüler olmuştur. Örneğin, 1928'de 450 sayaçsız aboneye karşılık 150 sayaçlı abone kaydedilmiştir. Bu oran, 1931 yılına gelindiğinde 400 sayaçsız ve 200 sayaçlı aboneye ulaşarak büyük bir değişiklik göstermemiştir. [2]

VI. Elektrik Tarifeleri

Tarsus'ta elektrik tüketimi için uygulanan tarife sistemi, sayaçlı ve sayaçsız kullanıcılar arasında farklılık göstermiştir. Resmî kurumlar (örneğin, camiler, postaneler, jandarma daireleri, okullar, kırsallar ve hastaneler) mevcut tarifelerin yarısı kadar ücretlendirilmiştir. Sanayi tesislerine ise indirimli tarifeler uygulanmıştır. 1923 yılında sayaçlı tarife kapsamında konutlar için kWh başına 15 kuruş, sanayi tesisleri için ise kWh başına 10 kuruş ücret alınmıştır. Sayaçsız tarife kapsamında, Sayaçsız tarife sistemi kapsamında, belirli güçteki lambalar için sabit ücretlendirme uygulanmış; bu çerçevede 25 mumluk lambalar için aylık 75 kuruş, 50 mumluk lambalar için 90 kuruş ve 100 mumluk lambalar için 150 kuruşluk bir ücret tarifesi belirlenmiştir. Elektrik ücretleri aylık olarak tahsil edilmiş ve ödeme yapmayan abonelerin elektriği sekiz gün içinde kesilmiştir. Şirketin tarifelere zam yaptığı dönemler tam olarak belgelenememiştir. Ancak bilinen bir zam sonrası, konutlarda sayaçlı tarifede kWh başına ücret 15 kuruştan 17,5 kuruşa çıkarılmıştır. 1932 yılında bu tarifeler indirimde gitmiş ve evlerde kullanılan elektrik ücreti kWh başına 14 kuruşa düşürülmüştür. 1938 yılında, Atatürk'ün hayat pahalılığıyla mücadeleye yönelik çağrılarında esinlenen Tarsus Belediyesi, elektrik tarifelerinde yeniden indirimde gitmiştir. Sayaçlı sistemde konutlar için kWh başına ücret 10 kuruşa, büyük sanayi tesisleri için 5 kuruşa ve küçük sanayi tesisleri için yine 5 kuruşa düşürülmüştür. [2]

VII. Elektriğin Gündelik Hayatta Kullanımı

Elektriğin Tarsus'ta kullanımı, 1923 itibarıyla oldukça çeşitli alanları kapsamıştır. Evlerde, elektrik aydınlatma, vantilatör çalıştırma, sınırları kaynatma ve yemek pişirme gibi işlerde kullanılmıştır. Ayrıca, imalat sektöründe pamuk çekirdeğini ayıran çırçır makineleri, iplik fabrikaları, matbaalar ve su tulumbalarında elektrikten yararlanılmıştır. Tarım ve hayvancılık sektörlerinde de elektrik önemli bir rol oynamıştır. Çiftçiler, süt ve kaymak makineleri ile pamuk çevirme makinelerinde elektriği kullanmış, böylece üretim süreçlerinde kolaylık sağlanmıştır. Elektrik, Tarsus'taki ekonomik ve sosyal hayatın önemli bir bileşeni haline gelerek modernleşmenin ve yerel kalkınmanın bir sembolü olmuştur. Bu bağlamda, elektriğin hem bireysel yaşam hem de toplumsal üretim üzerindeki dönüştürücü etkisi, Tarsus'un erken sanayileşme ve modernleşme çabalarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. [2]

Fotoğraf 6: Tarsus Elektrik Dağıtım Binasının mevcut konumu. [9]

Fotoğraf 7: Tarsus Elektrik Dağıtım Binasının güncel hali. [9]

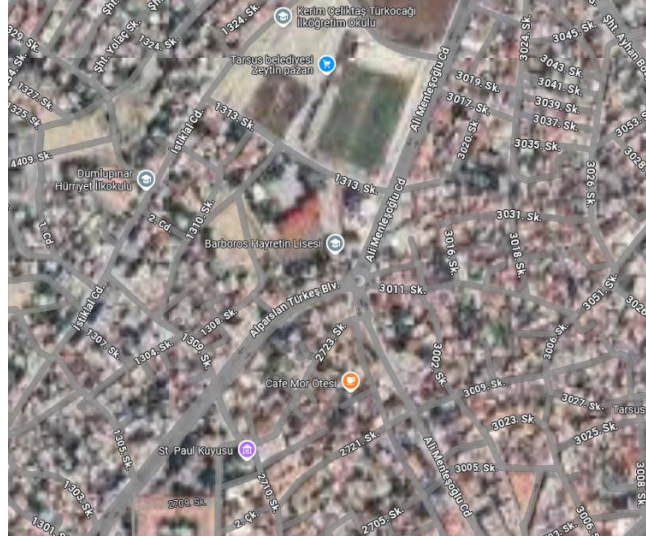
Fotoğraf 8: Tarsus Elektrik Dağıtım Binasının güncel hali. [9]

Fotoğraf 9: Tarsus Elektrik Dağıtım Binasının içi kısmı. [9]

Elektrik dağıtım binasının son durumu fotoğraflarda görülmektedir. Konum olarak Tarsus'un merkezdeki Alparslan Türkeş Bulvarı ile Ali Mentеш oğlu caddesinin birleşim noktasında yer alan döner kavşakta yer almaktadır. Bina bulunduğu yerde bilgilendirme amaçlı tanıtım levhası bulunmaktadır. Bina içi bakımsız ve atıl durumdadır. Dış kısımda çevre düzenlenmesi yapılmış ancak eseri koruyucu bir bariyer yoktur. Bina kapısı asma kilitle kapatılmış ve içeri giriş engellenmiştir. [8]

Fotoğraf 11: Tarsus Elektrik Dağıtım Binasının konumu. [9]

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi benimsenmiştir. Doküman analizi yöntemi, araştırmacıların müdahalesi olmadan kayıt altına alınmış yazılı metinleri ve görselleri içermektedir. Labuschagne'e göre, araştırmalarda kullanılacak dokümanlar gerçek ya da sanal ortamda yayımlanan veya kullanıma açılan her türlü yazılı, görsel ve işitsel materyali kapsamaktadır. Geray'a göre dokümanlar, nitelik ve buldukları ortamlar göz önüne alınarak sınıflandırılmıştır: [7]

- Niteliklerine göre dokümanlar:
  1. Yazı temelli olanlar
  2. Görüntü temelli olanlar
  3. Ses temelli olanlar
  4. Görsel işitsel temelli olanlar
- Buldukları ortama göre dokümanlar:
  1. Yazılı olanlar
  2. Filmsel olanlar
  3. Bilgisayar üzerinde olanlar
  4. Taşınabilir manyetik olanlar

Bu çalışmanın temel araştırma ortamını, dijital platformlar ve akademik yayınlar oluşturmaktadır. Web sitelerinde ve akademik yayınlarda Tarsus'taki ilk enerji santrali ile ilgili doğrudan yapılan yayınlar incelenmiştir. Araştırma esnasında karşılaşılan ve doğrudan "Türkiye'nin ilk enerji santrali" ve "Tarsus" içerikli olan dokümanlar çalışmaya dahil edilmiştir. Birçok kaynakta sadece birkaç cümle veya kelime ile belirtilmiş olan ilk enerji santrali hakkındaki bilgiler de incelenmiştir.

Bulgular

Tarsus Elektrik Santrali, Türkiye'nin enerji altyapısında tarihi bir öneme sahip olup, Osmanlı modernleşme sürecinde kritik bir rol oynamıştır. Bu çalışma, santralin kuruluşu, teknik yapısı, sosyal ve ekonomik etkileri ile karşılaştığı zorluklar ve modernizasyon girişimlerini incelemektedir.

1. Kuruluş ve Teknik Yapı

Tarsus Elektrik Santrali, 1910 yılında Berdan Nehri üzerinde inşa edilmiştir ve 75 kW'lık kapasitesi ile Türkiye'nin ilk hidroelektrik santrallerinden biri olarak kaydedilmiştir. Bu santral, Osmanlı Devleti'nin enerji alanındaki modernleşme çabalarının somut bir örneği olarak değerlendirilmektedir. Tarsus bölgesinin ilk elektrik altyapısının bu santral ile oluşturulması, yerel enerji üretiminin başlangıcını simgeler. [5]

2. Sosyal ve Ekonomik Etkiler

Santralin faaliyete geçmesi, Tarsus'un ekonomik ve sosyal yapısını köklü bir şekilde değiştirmiştir. Elektrik enerjisi, ticari faaliyetlerin hızlanmasına olanak tanımış ve bölgedeki modernleşme sürecini teşvik etmiştir. Elektrik kullanımı hem konutlarda hem de kamu alanlarında gündelik yaşamın standartlarını yükseltmiş, Tarsus'u modern şehirler arasında öne çıkaran bir faktör olmuştur. Aydınlatma ve enerji sağlama imkanları, halkın yaşam kalitesini artırmış, şehrin sosyal dinamiklerini olumlu yönde etkilemiştir.

3. Yetersizlik ve Modernizasyon Girişimleri

Başlangıçta enerji ihtiyaçlarını karşılamada başarılı olan Tarsus Elektrik Santrali, zamanla artan elektrik talebine cevap vermekte zorlanmaya başlamıştır. Bu durum, santralin modernizasyon ihtiyacını gündeme getirmiştir. 1920'ler ve 1930'larda gerçekleştirilen yenileme projeleri, finansal kısıtlamalar nedeniyle tam olarak başarıya ulaşamamış olsa da santralin kentin enerji altyapısının gelişimindeki rolü büyüktür. Bu çabalar hem teknolojik yenilikler sağlama yönünde hem de artan enerji talebine cevap verme amacı taşımaktadır. [6]

Sonuç olarak, Tarsus Elektrik Santrali, Türkiye'nin enerji tarihinde yalnızca bir üretim tesisi olmanın ötesinde, Osmanlı modernleşmesinin bir simgesi ve bölgesel kalkınmanın itici gücü olmuştur. Santralin tarihi, teknik ve sosyal etkileri, günümüzde enerji politikalarının şekillendirilmesinde hala dikkate değer bir örnek teşkil etmektedir.

Çatışma Beyanı

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Hakan Çolak, Murat İlhan, Osman ECER: Makalenin hazırlanması, Literatür taraması, yorumlanması, makale yazımı yapmıştır.

Esen Koç Munis, Mehmet Kalaycı: Makalenin düzenlenmesi, kontrolünü gerçekleştirmiştir.

Sonuç

Tarsus'un elektrik altyapısına ilişkin tarihsel araştırmalar, kentte elektrikle aydınlatmanın başlangıç tarihine dair farklı görüşler içermektedir. Daha önce 1902 yılına atfedilen bu tarih, mevcut arşiv belgelerine göre 1910 yılına dayandırılmaktadır. Bu veri, Tarsus'un elektrikle tanışma sürecini daha doğru bir zemine oturtmaktadır. Tarsus Elektrik Santrali, bir hidroelektrik santral olup, Türkiye'de bu tür enerji üretim tesislerinin erken örneklerinden biridir. Santralden üretilen elektrik, önce yüksek voltajlı olarak şehre taşınmış, ardından burada gerilimi düşürülerek alçak voltajlı biçimde abonelere dağıtılmıştır. Bu teknoloji, dönemin koşulları düşünüldüğünde, Tarsus'un enerji altyapısında ileri bir adım olarak değerlendirilebilir. Elektrik altyapısının kuruluşu ve başlangıçtaki işletmesi Tarsus Belediyesi tarafından üstlenilmiştir. 1922-1923 yıllarına kadar doğrudan belediye

yönetiminde işletilen elektrik santrali, bu tarihten itibaren özel girişime devredilmiş ve Tarsus Komandit Elektrik Türk Şirketi tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Ancak, artan elektrik talebi ve tesisat yetersizliği nedeniyle, Tarsus Belediyesi 1937 yılında işletmeyi devralarak şehrin enerji ihtiyacını yeniden kamu eliyle karşılamaya başlamıştır. Tarsus'ta elektrik, yalnızca gece ve gündüz aydınlatma amacıyla değil, aynı zamanda sanayi üretimi ve gündelik yaşamın farklı alanlarında da etkin bir şekilde kullanılmıştır. Bu durum, elektriğin kent yaşamındaki çok yönlü etkisini ve yerel kalkınmaya olan katkısını açıkça göstermektedir.

Elektrik teknolojisinin yerel düzeyde uygulanması ve yaygınlaştırılmasına dair sunduğu somut veriler, Tarsus'u bu alandaki tarihsel analizlerde önemli bir konuma yerleştirmektedir. Bu bağlamda, Tarsus Elektrik Santrali, sadece yerel değil, aynı zamanda ulusal ölçekte teknolojik ilerlemenin bir sembolü olarak değerlendirilebilir. Tarsus Elektrik Santrali'nin kültürel ve sosyal alanlardaki etkileri, kentin modernleşme sürecine önemli katkılarda bulunmuştur. Elektrikle aydınlatma, sadece fiziksel bir dönüşüm değil, aynı zamanda toplumsal yapıda da bir değişimi tetiklemiştir. Gecelerin aydınlanması, kentsel yaşamın süresini uzatarak sosyal etkileşimlerin artmasını sağlamış; bu durum, Tarsus halkının kültürel etkinliklere ve kamusal alanlardaki faaliyetlere daha fazla katılım göstermesine olanak tanımıştır. Ayrıca, santralin sağladığı enerji ile sanayi tesislerinin gelişmesi, Tarsus'un ekonomik yapısında dönüşümler yaratmış ve kentte yeni iş imkanlarının doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum, göç hareketlerini ve demografik yapıyı da etkileyerek sosyal dokunun çeşitlenmesine katkıda bulunmuştur. Elektrik altyapısının gelişmesi, eğitim ve sağlık gibi alanlarda da önemli etkiler yaratmıştır. Okulların ve hastanelerin aydınlatılması, eğitim süreçlerinin uzamasına ve sağlık hizmetlerinin kalitesinin artmasına olanak sağlamıştır. Elektrik sayesinde işletilen modern makineler ve tıbbi cihazlar, yaşam standartlarının yükselmesine katkıda bulunmuş, halkın refah seviyesini artırmıştır. Ayrıca, evlerde elektrik kullanımının yaygınlaşması, günlük yaşamın pratikleşmesine ve konfor düzeyinin artmasına neden olmuştur. Bu dönüşümler, Tarsus halkının yaşam tarzını modernize etmiş; teknolojiye dayalı bir kültürel yapının temelini atarak, ilçeyi bölgesel kalkınma açısından bir öncü konuma taşımıştır. Tarihsel ve kültürel bir miras olarak şehrin kimliğine önemli katkılar sağlayan bu santral Tarsus'un modernleşme sürecindeki öncü rolünü simgeleyen bir yapı olarak, yerel halk için gurur kaynağıdır. Elektrik altyapısının kente getirdiği dönüşümler, Tarsus'un ekonomik ve sosyal yapısında bıraktığı kalıcı etkilerle bugün de hissedilmektedir. Turizm açısından bakıldığında, bu yapı, bölgenin sanayi ve teknolojiye erken dönem başarılarını temsil eden önemli bir destinasyon haline gelmiştir. Ziyaretçilere, Türkiye'nin elektrikleşme sürecine dair somut bir bağ kurma fırsatı sunarak şehrin kültürel değerini artırmaktadır. Ayrıca, Tarsus Elektrik Santrali, sürdürülebilir enerji ve teknolojik yeniliklerin tarihi perspektifini ortaya koyan bir eğitim merkezi olarak değerlendirilebilecek potansiyele sahiptir. Bu tür yapılar, enerji yönetimi ve yerel kalkınma alanındaki güncel projeler için bir ilham kaynağı oluşturmaktadır. Güncel enerji politikalarına atıf yapılarak, santral üzerinden geçmişle gelecek arasında bir köprü kurulabilir ve bu da Tarsus'un enerji teknolojileri ve inovasyon konularında lider bir şehir olarak anılmasını destekleyebilir.

Kaynakça

- [1] Arslan, O. (2017). Tarsus elektrik altyapısı tarihine bir bakış (1906-1938). Tarih İncelemeleri Dergisi, 32(1), 1-16.
- [2] ARSLAN, O. (2020). MODERNLEŞEN BİR LİMAN KENT: ELEKTRİKLİ MERSİN (1914-1939). Çukurova Araştırmaları Dergisi, 4(6), 27-41.
- [3] Özdemir, N. (2011). Türkiyede elektriğin tarihsel gelişimi (1900-1938) (Master's thesis, Ankara Üniversitesi (Turkey)).
- [4] Yurtoğlu, N. (2018). Cumhuriyet Türkiye'sinde elektrik enerjisi üretimi ve enerji politikaları (1923-1960). Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 34(98), 227-280.
- [5] Karayaman, M. (2014). Ankara elektrik Türk anonim şirketi tarihçesi (1929-1939). Osmanlı Bilimi Araştırmaları, 16(1), 50-72.
- [6] Özdemir, N. (2016). İmparatorluktan Cumhuriyete Türkiye'de elektriğin tarihsel gelişimi. Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi, 2(3), 17-32.
- [7] Uğuz, S. (2011). I. Meşrûtiyetten Cumhuriyetin ilk yıllarına Tarsus (1876-1926).
- [8] İpek, N. (2004). Türkiye'de Elektrik Enerjisinin Gelişiminin ve TEK'in Kısa Tarihçesi. Elektrik Mühendisliği Dergisi, 424, 22-23.
- [9] Fotoğraf 12/12/2024 tarihinde yazarlardan Osman ECER tarafından çekilmiştir.